

BERGENSKI KOMUNIKE

Evropsko područje visokog obrazovanja - Postizanje ciljeva

Službeno saopštenje Konferencije evropskih ministara odgovornih za visoko obrazovanje

Bergen, 19.-20. maj 2005.

Mi, ministri odgovorni za visoko obrazovanje u državama učesnicama Bolonjskog procesa, smo se sastali zbog revizije na polovini razdoblja i postavljanja ciljeva i prioriteta do 2010. godine. Na ovoj smo konferenciji iskazali dobrodošlicu Armeniji, Azerbejdžanu, Gruziji, Moldaviji i Ukrajini kao novim učesnicima Bolonjskog procesa. Svi dijelimo zajedničko razumijevanje načela, ciljeva i obaveza procesa koji su izraženi u Bolonjskoj deklaraciji i kasnijim službenim saopštenjima s ministarskih konferencija u Pragu i Berlinu. Potvrđujemo svoju obavezu koordinacije djelatnosti kroz Bolonjski proces za osnivanje Evropskog područja visokog obrazovanja (EHEA) do 2010. i obavezujemo se pomoći novim državama učesnicama provesti ciljeve procesa.

I. Partnerstvo

Naglašavamo središnju ulogu institucija visokog obrazovanja, njihovog osoblja i studenata kao partnera u Bolonjskom procesu. Njihova uloga u provođenju Procesu postaje sada sve važnija, kako su potrebne zakonske reforme uglavnom urađene i ohrabujemo ih nastaviti i pojačati svoje napore za osnivanje EHEA. Srdačno primamo jasno obavezivanje visoko obrazovnih institucija prema procesu i uviđamo da je potrebno neko vrijeme za optimizaciju učinka strukturalne promjene na nastavne programe i osiguravanje uvođenja inovativnih nastavnih procesa koje Evropa treba.

Srdačno primamo potporu organizacija koje predstavljaju poslovne i društvene partnere i radujemo se pojačanoj suradnji u postizanju ciljeva Bolonjskog procesa. Dobrodošli su i doprinosi međunarodnih institucija i organizacija koje su partneri Procesu.

II. Procjenjivanje

Primamo na znanje značajan napredak koji je učinjen u postizanju naših ciljeva, kao što je zadano u Opštem izvještaju 2003. – 2005. Grupe za praćenje Bolonjskog procesa (Bologna Follow-up Group), u izvještaju EUA Trendovi IV, te u izvještaju ESIB-a Bologna studentskim očima.

Na našem sastanku u Berlinu, pitali smo Grupu za praćenje Bolonjskog procesa za procjenu na polovini razdoblja, usredsređujući se na tri prioriteta – sistem ocjenjivanja, osiguranje kvaliteta i priznavanje ocjena i studijskih razdoblja. Iz izvještaja o procjenjivanju bilježimo da je stvaran napredak napravljen na ova tri prioritetna područja. Važno je osigurati da napredak bude dosljedan u svim državama učesnicama. Zbog toga vidimo potrebu za većim djeljenjem ekspertiza kako bi se stvorio kapacitet i na institucionalnom i na državnom nivou.

Sistem ocjenjivanja

Sa zadovoljstvom bilježimo da se dvociklični sistem ocjenjivanja uveliko provodi, s više od polovine studenata koji se upisuju u njega u većini država. Ipak, još postoje neke prepreke pristupu između ciklusa. Nadalje, postoji potreba za većim dijalogom, uključujući vlade, institucije i društvene partnere, uključujući i prikladne položaje unutar javne službe.

Prihvatamo sveobuhvatni okvir za kvalifikacije u EHEA, koji obuhvata tri ciklusa (uključujući, unutar nacionalnog konteksta, mogućnost prelaznih kvalifikacija), od kojih je svaki izvorno opisan, a temelji se na rezultatima i sposobnostima, te bodovne okvire u prvom i drugom ciklusu. Obavezujemo se na izrađivanje nacionalnih okvira za kvalifikacije koji su kompatibilni sa sveobuhvatnim okvirom za kvalifikacije u EHEA do 2010. godine i početak ćemo s radom na ovome do 2007. Zamolili smo Grupu za praćenje Bolonjskog procesa za izvještaje o provođenju i daljem razvoju sveobuhvatnog okvira.

Naglašavamo važnost osiguravanja komplementarnosti između sveobuhvatnog okvira za EHEA i predloženog šireg okvira za kvalifikacije za cjeloživotno učenje, obuhvatajući opšte kao i izbornu obrazovanje i obučavanje koje se sada razvija unutar Evropske unije kao i među državama učesnicama.

Osiguranje kvaliteta

Skoro sve države su obavile pripreme za sistem osiguranja kvaliteta koji se temelji na kriterijumima postavljenim u Berlinskom službenom saopštenju i s visokim stepenom saradnje i umreženosti. Ipak, još postoji napredak koji se mora napraviti, osobito na planu uključenja studenata i međunarodne saradnje. Nadalje, podstičemo visokoobrazovne institucije da pojačaju svoje napore za povećanje kvaliteta njihovih aktivnosti kroz sistemsko uvođenje unutrašnjih mehanizama i njihov međudnos s spoljašnjim osiguranjem kvaliteta.

Prihvatamo standarde i smjernice za osiguranje kvaliteta u Evropskom području visokog obrazovanja koje je predložila Evropska asocijacija za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju (ENQA). Predani smo uvođenju predloženog modela za ispitivanje agencija za osiguranje kvaliteta na nacionalnoj osnovi, poštujući zajednički prihvaćene smjernice i kriterijume. Pozdravljamo princip evropskog registra agencija koje osiguravaju kvalitet, a temelje se na nacionalnom ispitivanju. Molimo da praktični dio provođenja dalje razvija ENQA u saradnji s EUA, EURASHE i ESIB-om s povratnim izvještajem kroz Grupu za praćenje Bolonjskog procesa. Naglašavamo važnost saradnje između nacionalno priznatih agencija s obzirom na povećavanje uzajamnog priznavanja akreditacija ili odluka o osiguranju kvaliteta.

Priznavanje ocjena i studijskih razdoblja

Bilježimo da je do sada 36 od 45 država učesnika ratifikovalo Lisabonsku konvenciju o priznavanju kvalifikacija. Podstičemo one koji to još nisu uradili da ratifikuju Konvenciju bez odlaganja. Posvećujemo se osiguranju potpunog provođenja njenih principa i njihovom uključivanju u nacionalno zakonodavstvo, kao što je to i primjereno. Pozivamo sve zemlje učesnike da nam upute sve probleme priznavanja koje su identifikovale mreže ENIC/NARIC. Napraviti ćemo planove nacionalnog djelovanja za poboljšanje kvaliteta procesa povezanog s priznavanjem stranih kvalifikacija. Ovi planovi će činiti dio nacionalnog izvještaja svake države za sljedeću Ministarsku konferenciju. Izražavamo potporu dopunskim tekstovima Lisabonskoj konvenciji o priznavanju kvalifikacija i pozivamo sve nacionalne vlasti da priznaju zajedničke ocjene koje su dodijeljene u dvije ili više država u EHEA. Razvoj nacionalnih i evropskih okvira za kvalifikaciju vidimo kao mogućnost za dalje cjeloživotno učenje koje je ugrađeno u visokom obrazovanju. Radit ćemo s institucijama visokog obrazovanja i drugima kako bismo poboljšali priznavanje prijašnjeg učenja, uključujući, gdje je moguće, pristup neformalnim i neslužbenim programima učenja, kao sastavnicama u programima visokog obrazovanja.

III. Dalji izazovi i prioriteti

Visoko obrazovanje i istraživanje. Naglašavamo važnost visokog obrazovanja u daljem unaprjeđivanju istraživanja i važnost istraživanja u potpori visokog obrazovanja za ekonomski i kulturni razvoj naših društava i društvene povezanosti. Bilježimo da napori za uvođenje strukturalne promjene i poboljšanje kvaliteta poučavanja ne bi trebali umanjivati napore za jačanje istraživanja i inovacija. Zbog toga naglašavamo važnost istraživanja i istraživačke obuke u održavanju i poboljšanju kvaliteta i povećavanju konkurentnosti i privlačnosti EHEA. S obzirom na postizanje boljih rezultata priznajemo potrebu za poboljšanjem saradnje između sektora visokog obrazovanja i drugih istraživačkih sektora kroz pojedine države i između EHEA i Evropskog istraživačkog područja. Za postizanje ovih ciljeva, stepen doktorskih kvalifikacija treba biti u potpunosti ujednačen s EHEA sveobuhvatnim okvirom za kvalifikacije koristeći pristup koji se temelji na rezultatima. Središnji dio doktorske obuke je unaprjeđenje znanja kroz izvorno istraživanje. Uzimajući u obzir potrebu za struktuisanim doktorskim programima i potrebu za transparentnim nadzorom i procjenom, bilježimo da bi ukupnim obavezama trećeg ciklusa u većini država odgovarale 3-4 godine redovnog studija. Požurujemo univerzitete da osiguraju da doktorski programi promovišu interdisciplinarno obučavanje i razvoj prenosivih vještina na taj način uzimajući u obzir potrebe šireg tržišta rada. Trebamo postići ukupni porast u broju doktorskih kandidata koji će preuzeti istraživačke karijere unutar EHEA. Posmatramo učesnike trećeg ciklusa i kao studente i kao istraživače početnike. Zadužili smo Grupu za praćenje Bolonjskog procesa da pozove Evropsku asocijaciju univerziteta (EUA) zajedno s drugim zainteresovanim partnerima da pripreme izvještaje o daljem razvoju osnovnih principa za doktorske programe, koji će se prezentovati ministrima 2007. godine. Preopterećenost doktorskih programa se mora izbjevati.

Socijalna dimenzija. Socijalna dimenzija Bolonjskog procesa je sastavni dio EHEA i potreban uslov za privlačnost i konkurentnost EHEA. Zbog toga obnavljamo obavezu stvaranja kvalitetnog visokog obrazovanja jednako dostupnog svima i naglašavamo potrebu za odgovarajućim uslovima za studente tako da oni mogu završiti svoje studije bez prepreka koje su povezane s njihovim društvenim i ekonomskim porijeklom. Socijalna dimenzija uključuje mjere koje su preduzele vlade da bi pomogle studentima, naročito iz socijalno ugroženih grupa, u finansijskim i ekonomskim aspektima i da bi im osigurale službe za savjetovanje s obzirom na veći pristup.

Pokretljivost. Priznajemo da pokretljivost studenata i osoblja među državama učesnicama ostaje jedan od ključnih ciljeva Bolonjskog procesa. Svjesni mnogih preostalih izazova koji se trebaju savladati, ponovo potvrđujemo našu obavezu olakšavanja prenosivosti subvencija i zajmova gdje je potrebno zajedničko djelovanje, kako bi pokretljivost unutar EHEA postala stvarna. Pojačat ćemo svoje napore kako bismo uklonili prepreke za pokretljivost olakšavajući dobijanje viza i radnih dozvola i ohrabrujući učešće u programima pokretljivosti. Podstičemo institucije i studente na punu upotrebu programa pokretljivosti, zastupajući potpuno priznavanje studijskih razdoblja unutar takvih programa.

Privlačnost EHEA i saradnja s drugim dijelovima svijeta. Evropsko područje visokog obrazovanja mora biti otvoreno i trebalo bi biti privlačno za druge dijelove svijeta. Naš doprinos provođenju obrazovanja za sve bi se trebao temeljiti na principu održivog razvoja i biti u skladu s tekućim međunarodnim poslovima na razvijanju smjernica pružanja kvaliteta prekograničnog visokog obrazovanja. Neprestano ponavljamo da međunarodna akademska saradnja i akademske vrijednosti trebaju prevladati. Vidimo Evropsko područje visokog obrazovanja kao partnera sistema visokog obrazovanja u drugim područjima svijeta, koji podstiče uravnoteženu razmjenu studenata i osoblja i saradnju između visokoobrazovnih institucija. Naglašavamo važnost

međukulturalnog razumijevanja i poštovanja. Radujemo se povećanju razumijevanja Bolonjskog procesa na drugim kontinentima djeleći naše iskustvo procesa reforme sa susjednim regijama. Naglašavamo potrebu za dijalogom o pitanjima zajedničkog interesa. Vidimo potrebu za prepoznavanjem partnerskih regija i za povećanjem razmjene ideja i iskustava s tim regijama. Molimo Grupu za praćenje Bolonjskog procesa da razradi i pristane na strategiju za spoljašnje dimenzije.

IV. Procjenjivanje napretka do 2007. Zadužujemo Grupu za praćenje Bolonjskog procesa da nastavi i širi proces procjenjivanja i donese izvještaje na vrijeme za sljedeću Ministarsku konferenciju. Očekujemo da se procjenjivanje temelji na prikladnoj metodologiji te da se nastavi na poljima sistema ocjenjivanja, osiguranja kvaliteta i priznavanja ocjena i studijskih razdoblja i do 2007. mi ćemo u potpunosti završiti provođenje ova tri posredna prioriteta. Posebno ćemo tražiti napredak u: - provođenju standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta kao što je predloženo u ENQA izvještaju; - provođenju nacionalnih okvira za kvalifikacije; - dodjeljivanju i priznavanju zajedničkih stepena, uključujući i one na doktorskom nivou; - stvaranju prilika za načine fleksibilnog učenja u visokom obrazovanju, uključujući postupke za priznavanje prijašnjeg učenja. Takođe zadužujemo Grupu za praćenje Bolonjskog procesa za prezentovanje uporedivih podataka o pokretljivost osoblja i studenata, kao i o socijalnom i ekonomskom stanju studenata u zemljama učesnicama kao temelj za buduće procjenjivanje i izvještavanje u vrijeme naredne Ministarske konferencije. Buduće procjenjivanje će uzeti u obzir socijalne dimenzije koje su opisane gore.

V. Pripreme za 2010. Oslanjajući se na dosadašnja postignuća Bolonjskog procesa, želimo osnovati Evropsko područje visokog obrazovanja koje će se temeljiti na načelima kvaliteta i transparentnosti. Moramo cijeniti naše bogato nasljeđe i kulturnu različitost u doprinosu društvu utemeljenom na znanju. Posvećujemo se isticanju principa javne odgovornosti za visoko obrazovanje u kontekstu složenih modernih društava. Kako je visoko obrazovanje smješteno na raskrsnici istraživanja, obrazovanja i inovacija, ono je takođe ključ evropske konkurentnosti. Kako se približavamo 2010., preduzimamo sve kako bismo osigurali da visokoobrazovne institucije uživaju potrebnu autonomiju za provođenje dogovorenih reformi i priznajemo potrebu za održivim finansiranjem institucija. Evropsko područje visokog obrazovanja je struktuisano u tri ciklusa, gdje svaki nivo ima funkciju pripremanja studenta za tržište rada, za daljnju izgradnju sposobnosti i za aktivnu građansku ulogu. Sveobuhvatni okvir za kvalifikacije, dogovoreno postavljanje evropskih standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta i priznavanje ocjena i studijskih razdoblja su takođe ključne karakteristike strukture EHEA. Usvajamo strukturu načina praćenja koja je određena u Berlinu, s uključivanjem Panevropske strukture međunarodnog obrazovanja (EI), Evropske asocijacije za osiguravanje kvaliteta u visokom obrazovanju (ENQA) i Evropske asocijacije industrijskih konfederacija (UNICE) kao novih savjetodavnih članova Grupe za praćenje Bolonjskog procesa. Kako Bolonjski proces vodi uspostavljanju EHEA, moramo razmotriti odgovarajuća uređenja koja su potrebna za podršku nastavku razvoja i poslije 2010. i molimo Grupu za praćenje Bolonjskog procesa da istraži ova pitanja. Sljedeću Ministarsku konferenciju ćemo održati u Londonu 2007. godine.

46 država

učestvuju u Bolonjskom procesu i članice su Grupe za praćenje procesa: Albanija, Andora, Jermenija, Austrija, Azerbejdžan, Belgija (flamanska i francuska zajednica), Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Kipar, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Gruzija, Njemačka, Grčka, Vatikan, Mađarska, Island, Irska, Italija, Letonija, Lihtenštajn, Litvanija, Luksemburg, Malta, Moldavija, Holandija, Norveška, Poljska, Portugal, Rumunija, Rusija, Srbija, Crna Gora, Slovačka, Slovenija, Španija, Švedska, Švajcarska, „bivša jugoslavenska republika Makedonija“, Turska, Ukrajina, Ujedinjeno Kraljevstvo.